

Hozirgi paytda jamiyat taraqqiyoti, axborot texnologiyalarining rivojlanishi va davlatlararo siyosiy, iqtisodiy va madaniy aloqalarning kengayishi natijasida tillararo soʻz omuxtalashish jarayoni jadallashmoqda. Bunday jarayon oʻzbek tili leksikasiga ham oʻz taʼsirini koʻrsatib, tilimizning turli tillardan olingan oʻzlashma soʻzlar hisobiga boyishiga sabab boʻlmoqda. Shunga muvofiq galdagi ishlar oʻzbek tili leksikasidagi pedagogik terminlarni aniqlab olish, ularni ingliz va oʻzbek tillarida tahlil qilish, lugʻatlarga olib kirish, leksik guruhlar va mikrosistemalarni tizimli oʻrganish, oʻrganilgan ishlarni kattaroq guruhlarda birlashtirish kabi vazifalardan iborat boʻladi.

Birinchidan, Umumiy maʼlumot (Generic is specific) metaforasi, “Life is journey” kabi misolda koʻriladigan umumiy kontseptual metaforalardan ajralib turadigan umumiy metafora hisoblanib, bu metafora maqollar foydalanuvchilari yoki tarjimonlariga maqollarda kodlangan aniq stenariy haqidagi bilimlaridan bahramand boʻlishda va koʻplab oʻxshash vaziyatlarni tushinishda foydalanishga imkon beradi.

Ikkinchidan, Yaratilishning Buyuk Zanjiri (The Great Chain of Being) madaniy modelida aks ettirilgan eʼtiqodlar toʻplami mavjud boʻlib, ular oʻzimiz va biz yashaydigan dunyo haqidagi tushunchamizni shakllantiradi.

Ushbu model tizimning uchinchi qismi, "Narsalarning tabiati" (The Nature of Things) haqidagi amaliy bilimlarimiz bilan birgalikda, dunyoning qanday ishlashi toʻgʻrisida nazariyalarni shakllantirishga imkon beradi. Buyuk zanjir sub'ektlarni iyerarxiya boʻyicha tartiblaydi, shunda zanjirdagi har bir mavjudot quyida keltirilgan sub'ektlarning barcha koʻzga koʻringan xususiyatlariga, shuningdek, yuqori darajadagi atributlarga ega. Aql-idrok va nutq xususiyatlariga ega boʻlgan va shu tariqa quyi darajadagi murakkab jismoniy narsalar, oʻsimliklar va hayvonlardan ustun boʻlgan bu iyerarxiyani eng yuqori pogʻonasini egallaydi.

Mazkur ish ingliz va oʻzbek tillarida terminlarning kognetiv omili terminlar va ularning maʼno taraqqiyotini tadqiq va strukturaviy, semantik, kogntiv-konseptual va lingvomadaniy tahlil etish masalasiga qaratilgan. Buning uchun esa ushbu terminlarning oʻzbek va ingliz tillarida tutgan oʻrni, ularning maʼno taraqqiyoti va tarkibi kabi vazifalarni yoritish mavzuning dolzarbligini koʻrsatadi.

Kognetiv terminlar turli mazmun koʻlamiga ega boʻlgan terminlar tadqiqotning obyekti boʻlib xizmat qiladi. Shuningdek, oʻzbek va ingliz tillarida qoʻllaniladigan terminlarning strukturaviy-semantik va kogntiv-konseptual xususiyatlarini ham oʻz ichiga oladi. Oʻzbek va ingliz tillarida kognetiv terminlar qoʻllanilishi tilshunoslik nuqtai nazaridan oʻrganish, terminlarning maʼno xususiyatlari va oʻziga xos jihatlarni aniqlash, ularning tildagi va madaniyatdagi oʻrni hamda ahamiyatini belgilashdan iborat.

Kognetiv terminlar turlarga bolinadi:

- Terminlar yasalishi usullarini aniqlab olish;
- Terminlar taraqqiyotida kognetiv terminlar va ingliz tilining taʼsirini oydinlashtirish;
- Tilshunoslikda turli sohalarida ingliz tilidan oʻzlashgan soʻzlarni belgilab olish;
- Terminlarni tahlil qilish turlari haqida maʼlumotlarga ega boʻlish;
- Terminlarning sinonimik, antonimik, omonimik, polesemantik kabi munosabatlarini aniqlash;
- Ingliz tilidan oʻzlashgan soʻzlarning oʻquv lugʻatlarida berilishi oʻrganish;

Oʻzbek va ingliz tili terminlarning kelib chiqishi, ingliz tilidan oʻzlashgan terminlar va ularning oʻzbek tiliga tarjimasini tahlil qilishda sohadagi terminlarni oʻziga xos xususiyatlari kogntiv va konseptual jihatdan tahlil qilindi. Shuningdek, manbalarga ilmiylik nuqtai nazaridan izohlar berib oʻtildi va ikki tildagi ekvivalentlari keltirildi.

A. Tadqiqotning nazariy yangiligi: 1. Terminlarning yasash usullarini oydinlashtirish; 2. Terminlarni semantik - struktur va kognitiv- konseptual tahlil qilish; 3. Pedagogikaning an'anaviy va zamonaviy tushunchalari va nazariyalarini o'rganish ; 4. Pedagogik terminlarning ta'lim jarayonidagi ahamiyatini o'rganish;

B. Tadqiqotning amaliy yangiligi: 1. Tadqiqot natijasida olingan ilmiy natijalardan o'zbek tili pedagogik terminlari lug'atini mukammallashtirishda, ulardagi tavsif va sharhlarni bir xillashtirishda, ularni o'zbek tili tabiatiga muvofiqlashtirishda qo'llash; 2. Tadqiqotda ko'rsatib o'tilgan tahlil usullarini boshqa sohadagi terminlarni ham tahlil qilishda qo'llash; 3. Tajriba – sinov ishining natijalarini ta'lim samaradorligini oshirish uchun qo'llash; 4. Ushbu ishda ko'rsatib o'tilgan terminlar so'nggi ilmiy tadqiqotlarga asoslanadi.

Ushbu dissertatsiya shu sohada yaratilgan darslik va materiallar, maxsus kurslar uchun qo'shimcha material, o'zbek tilining zamonaviy lug'atlari uchun muhim material va manba bo'lib xizmat qilishi mumkin. O'rganilgan tadqiqotlar natijasiga ko'ra o'zbek va ingliz tili terminlarning matnlar va ularning tarjimai, kognitiv terminlari ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan. Ularning ko'pchiligi rus va ingliz tillari asosida terminlarni tahlil qilgan. Bizning tadqiqot ishimizda o'zbek va ingliz tillarida kognitiv terminlarni o'ziga xos xususiyatlari va muammoli jihatlari tahlil ostiga olinadi. Bu esa ingliz va o'zbek til terminologiyasida yoritib botiladi.

Shunday qilib, biz o'zbek va ingliz maqollarini kognitiv – qiyosiy tahlil qilib, taqqoslashda ularni bir necha toifalarga ajratish mumkin degan xulosaga kelishimiz mumkin:

1. Inglizcha maqol va matallar ularning o'zbekcha variantlariga to'liq mos kelganda to'liq ekvivalentlar:

- As clear as day – “Kundek ravshan”;
- Health is better than wealth – “Sog'lik oltindan qimmat”;
- A sound mind in a sound body – “Sog'lom tanda sog' aql”;

2. Inglizcha maqol va matallar ma'nosi jihatidan o'zbek tilidan biroz farq qilganda qisman ekvivalentlar:

- Better an egg today than a hen tomorrow - “Naqdi asal ,nasiyasi kasal”
- Better pay the butcher than the doctor – “Kasalni davolagandan, oldini olgan yaxshiroq”;
- When it rains it rains on all alike – “O'rmonga o't ketsa ho'l-u quruq baravar yonadi”

3. O'zbek tilida mos keladigan variantlarga ega bo'lmagan va biron bir maxsus izlash va tushuntirishga muhtoj bo'lgan inglizcha maqollar va so'zlar:

A cat falls on his legs. Tarjimasi - Mushuk oyog'iga yiqiladi There's many a slip,, twixt the cup and the lip. Tarjimasi - ko'p siljishlar borki, ikkilangan finjon va lablar Where there is strong riding there is strong abiding. Tarjimasi- boshqaruv qayerda kuchli bo'lsa, shu yerda yashash yaxshi.

Adabiyotlar:

1. Close R.A. A Reference Grammar for Students of English. - M.: Prosvescheniye, 1979. - 342 p.
2. Falk, J. Linguistics and language: a survey of basic concepts and implication. 2nd Ed, - Canada: Michigan University Press, 1978, -561p.
3. Fries Ch. The Structure of English. An Introduction to the Construction of English Sentences. - London.: Longman, 1963.- 385pg.
4. Galperin I.R., Stylistics. - M.: Higher School Publishing House, 1971. - 343p.

5. Íiraga M.K. Cultural, Psychological and Typological Issues in Cognitive Linguistic. Amsterdam, Philodelphia: Benjamin,1999.- 338 p.
6. Honeck, R. A proverb in mind: the cognitive science of proverbial wit and wisdom. - USA.: Lawrence Erlbaum, 1997. - 277p.
7. Ilyish B.The Structure of Modern English. - L.: Prosvesheniye, 1971. - 366 p.
8. Djafarova, Dildora, Yaxshiboyeva Nodira, and Abdullayeva Zulfiya. "Socio-Cultural Memory and Its Reflection In French Phraseology." Journal of Positive School Psychology (2022): 2883-2889.
9. Yaxshiboyeva, Nodira. "Reconstruction of coloristic expressions in erkin azam's" noise" and" pakana's love"." Конференции. 2021.
10. Ilhomovna, Djafarova Dildora, and Bobokalonov Odilshoh Ostonovich. "Interaction of Language Games in the Articulation of “Historical Memory” Within French and Uzbek Phraseology." American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769) 2.1 (2024): 348-354.
11. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and J. A. Yakubov. "Archaic Phraseological Units as Windows into “Historical Memory” in French and Uzbek Linguistic Traditions." American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157) 2.1 (2024): 163-169.
12. Ilhomovna, Djafarova Dildora, Bobokalonov Odilshoh Ostonovich, and Yaxshiboyeva Nodira Ergashovna. "Contemporary Usage of Archaic Phraseological Units Expressing “Historical Memory” In Uzbek and French Languages." American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769) 2.2 (2024): 371-377.
13. Ilhomovna, Djafarova Dildora. "Phraseological Units Expressing" Memory"/" Mémoire" in Linguistics and their Analysis through Texts." Best Journal of Innovation in Science, Research and Development 2.11 (2023): 490-492.
14. Яхшибоева, Нодира. "Таржима жараёнида маданиятлараро мулоқотнинг социолингвистик хусусиятлари." Академические исследования в современной науке 2.17 (2023): 165-169.
15. Иногамова, Ф. М., and Н. Э. Яхшибоева. "Фразеологик маънонинг конвенциаллиги." Academic research in educational sciences 3.5 (2022): 1176-1182.
16. Яхшибоева, Н. (2023). Туристический дискурс как один из особых видов институционального дискурса. International Bulletin of Applied Science and Technology, 3(6), 879-884.
17. Яхшибоева, Нодира. "The role of tourism terminology in french." O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI, 2023,[1/4] (2023).